

Halina Powęska

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

CZĘSTOTLIWOŚĆ PRZEKACZANIA GRANICY PRZEZ UCZESTNIKÓW HANDLU PRZYGRANICZNEGO A STRUKTURA TOWAROWA TRANSGRANICZNYCH ZAKUPÓW NA POGRANICZU POLSKO-UKRAIŃSKIM

*THE FREQUENCY OF TRIPS MADE BY CROSS-BORDER SHOPPERS
AND THE COMMODITY STRUCTURE OF CROSS-BORDER SHOPPING
IN THE POLISH-UKRAINIAN BORDER REGION*

Słowa kluczowe: uczestnicy handlu przygranicznego, częstotliwość przekraczania granicy, struktura towarowa handlu przygranicznego, pogranicze polsko-ukraińskie

Key words: participants in the cross-border trade, frequency of crossing the border; commodity structure of cross-border trade, Polish-Ukrainian borderlands

Abstrakt. Wśród uczestników handlu przygranicznego na pograniczu polsko-ukraińskim tak w 2001 r., jak i w 2011 r. występowały wyraźne różnice pod względem częstotliwości podróżowania w zależności od narodowości. Zdecydowanie częściej podróże transgraniczne w celu dokonania zakupów odbywali Ukraińcy niż Polacy. W 2001 r. uczestnicy handlu przygranicznego niezależnie od narodowości i częstotliwości podróży, przewozili przez granicę polsko-ukraińską alkohol wysokoprocentowy i papierosy. W 2011 r. dominującym towarem kupowanym przez uczestników handlu przygranicznego narodowości ukraińskiej w Polsce były materiały budowlane, Polacy zajmujący się handlem przygranicznym przywozili z Ukrainy głównie paliwo. Czynnikiem mającym największy wpływ na częstotliwość podróży i strukturę towarową handlu przygranicznego na pograniczu polsko-ukraińskim były różnice cen.

Wstęp

Dynamiczny rozwój handlu przygranicznego, rozumianego jako przekraczanie granicy w celu dokonywania zakupów w kraju ościennym, a także skorzystania z usług konsumpcyjnych, usługowych czy turystycznych, nastąpił w Polsce wraz z pełnym otwarciem granic i wprowadzaniem zasad rynkowych w gospodarce. Osoby odbywające podróże transgraniczne przywożą w drodze powrotnej do kraju zakupione za granicą towary w ilościach niehurtowych określono w artykule jako uczestników handlu przygranicznego. Ilości zakupionych towarów, które powinny być zgodne z przewidzianymi w taryfie celnej normami, określającymi wielkość towarów możliwych do przewiezienia do Polski w ciągu miesiąca. Oszczędności w budżetach domowych i korzyści ekonomiczne z handlu przygranicznego powodują, że często uczestnicy handlu przygranicznego wielokrotnie w ciągu miesiąca pokonują granicę, aby każdorazowo przywieźć z zagranicy dopuszczalną ilość towarów. Służby kontroli celnej nie odnotują faktu przewozu towarów przez granicę w dokumentach uprawniających do przekraczania granicy uczestnika handlu przygranicznego i dochodzi do łamania prawa. Dlatego ważnym zagadnieniem jest częstotliwość podróży uczestników handlu przygranicznego.

W latach 90. XX wieku handel przygraniczny rozwijał się intensywnie na wszystkich odcinkach granicznych Polski, natomiast w pierwszej dekadzie XXI wieku, największe wartości obrotów prowadzonych w ramach handlu przygranicznego odnotowano na pograniczu polsko-ukraińskim [*Badanie odwrotu...* 2010]. Wartość zakupów dokonywanych przez Ukraińców w polskiej strefie przygranicznej kilkakrotnie przewyższa wartość zakupów dokonywanych przez Polaków na Ukrainie (w 2011 r. było to odpowiednio: 3,0 do 0,3 mld zł). Handel przygraniczny jest istotnym czynnikiem rozwoju społeczno-ekonomicznego małych miast i obszarów wiejskich położonych w strefie oddziaływania granicy polsko-ukraińskiej.

Celem badań było przedstawienie wzajemnych zależności między częstotliwością przekraczania granicy przez uczestników handlu przygranicznego a strukturą dokonywanych za granicą zakupów na pograniczu polsko-ukraińskim. Badania dotyczyły lat 2001 i 2011 r.

Material i metodyka badań

Podstawą odniesienia dla 2001 r. były dane będące efektem ankiety przeprowadzonej w czerwcu i lipcu z uczestnikami handlu przygranicznego na wszystkich odcinkach granicznych Polski z Ukrainą. Respondenci byli wybierani losowo, z zachowaniem proporcji do natężenia ruchu, tzn. że ankiety przeprowadzono według wcześniej przygotowanego dla każdego przejścia granicznego grafiku godzinowego uwzględniającego natężenie ruchu. Najwięcej ankiet wykonano w godzinach rannych i popołudniowych, a najmniej w nocnych [Powęska 2008]. Respondentów pytano m.in. o częstotliwość przekraczania granicy oraz przywożone w ramach handlu przygranicznego towary. Uczestnicy handlu przygranicznego mieli do wyboru następujące opcje dotyczące częstotliwości przekraczania granicy: kilka razy dziennie, raz dziennie, raz w tygodniu, raz w miesiącu, rzadziej niż raz w miesiącu, inne. Strukturę towarową handlu przygranicznego oceniono na podstawie wskazań asortymentu i ilości przywożonych towarów. Dla 2011 r. wykorzystano badania handlu przygranicznego realizowane przez Ośrodek Badań Obszarów Transgranicznych i Statystyki Euroregionalnej Urzędu Statystycznego w Rzeszowie we współpracy Urzędem Statystycznym w Lublinie, a także przy wsparciu straży granicznej i służby celnej oraz władz regionalnych [Ruch graniczny ... 2012] oraz obserwacje terenowe prowadzone na pograniczu polsko-ukraińskim w 2010 r.

Wyniki badań

Wśród uczestników handlu przygranicznego w 2001 r. dominowali obywatele Ukrainy (77,89%) i Polacy (20,31%), obywatele pozostałych krajów, w tym sąsiadujących z Polską stanowili około 1% populacji (członkowie UE – 0,32% one obywatele pozostałych państw sąsiadujących z Polską – 0,60%). Minimalny był także udział w ruchu obywateli państw niesąsiadujących

Tabela 1. Narodowość a deklarowana częstotliwość podróży uczestników handlu przygranicznego na pograniczu polsko-ukraińskim w 2001 r.

Table 1. Nationality and the frequency of travels declared by the participants in cross-border trade in the Polish-Ukrainian border region in 2001

Częstotliwość przekraczania granicy/ <i>Frequency of crossing the border</i>	Obywatele polscy/ <i>Polish citizens</i>		Obywatele ukraińscy/ <i>Ukrainian citizens</i>	
	liczba/ <i>number</i>	%	liczba/ <i>number</i>	%
Kilka razy dziennie/ <i>Several Times a day</i>	4	0,9	1	0,1
Raz dziennie/ <i>Once a day</i>	30	6,8	70	4,1
Raz w tygodniu/ <i>Once a week</i>	90	20,5	569	33,7
Raz w miesiącu/ <i>Once a month</i>	115	26,1	643	38,1
Rzadziej niż raz w miesiącu/ <i>Less frequently than once a month</i>	194	44,1	384	22,8
Inne/ <i>Other</i>	7	1,6	20	1,2
Razem/ <i>Total</i>	440	100,0	1687	100,0

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

z Polską, w tym: WNP (0,65%), UE (0,18%) oraz środkowej Europy (0,05%). Obywateli państw z innych regionów świata nie stwierdzono [Powęska 2011], stąd analiza dotyczyła tylko obywateli Polski i Ukrainy (tab. 1).

Ukraińcy najczęściej przekraczali granicę polsko-ukraińską raz w miesiącu (38,1%) oraz raz w tygodniu (33,7%). Co piąty podróżujący Ukrainiec wskazał odpowiedź rzadziej niż raz w miesiącu (22,8%). Pozostałe odpowiedzi wybierano bardzo rzadko. Wśród ankietowanych Polaków blisko połowa przekraczających granicę określiła częstotliwość swoich podróży, jako rzadziej niż raz w miesiącu (44,1%). Po około 1/5 uczestników handlu przygranicznego narodowości polskiej czyniła to raz w miesiącu (26,1%) lub raz w tygodniu (20,5%).

Tabela 2. Częstotliwość podróży uczestników handlu przygranicznego narodowości polskiej a przewożone przez granicę polsko-ukraińską towary w 2001 r.

Table 2. The frequency of trips made by Polish cross-border shoppers and the commodities carried across the Polish-Ukrainian border in 2001

Częstotliwość przekraczania granicy/ Frequency of crossing the border	Zakupy towarów/Purchase of goods									
	alkohole powyżej 38%/ alcohol above 38%		alkohole poniżej 38%/ alcohol below 38%		papierosy/ cigarettes		pozostałe / towary other goods		razem/ total	
	liczba/ number	%	liczba/ number	%	liczba/ number	%	liczba/ number	%	liczba/ number	%
Kilka razy dziennie/ Several Times a day	2	0,9	–	–	2	1,2	–	–	4	0,9
Raz dziennie/ Once a day	12	5,1	2	6,6	16	9,9	–	–	30	6,8
Raz w tygodniu/ Once a week	46	19,7	5	16,7	35	21,7	4	26,7	90	20,5
Raz w miesiącu/ Once a month	59	25,2	8	26,7	46	28,6	2	13,3	115	26,1
Rzadziej niż raz w miesiącu/ Less frequently than once a month	112	47,9	15	50,0	59	36,6	8	53,3	194	44,1
Inne/ Other	3	1,2			3	2,0	1	6,7	7	1,6
Razem/ Total	234	100,0	30	100,0	161	100,0	15	100,0	440	100,0

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Polacy uczestniczący w handlu przygranicznym podróżujący przez granicę rzadziej niż raz w miesiącu (tab. 2), stanowili blisko połowę (prawie 48%) wszystkich przewożących alkohole wysokoprocentowe oraz połowę uczestników handlu przygranicznego narodowości polskiej przywożących pozostałe napoje alkoholowe (50,0%). Dominowali także wśród przywożących papierosy (36,6%) oraz pozostałe towary (53,3%). Wśród podróżujących przez granicę raz w miesiącu szczególnie istotna okazała się grupa osób przewożących papierosy (28,6%) i alkohole: wysokoprocentowe (25,2%) i o mniejszej zawartości alkoholu (26,7%). Struktura towarowa zakupów Polaków podróżujących raz w tygodniu przez granicę polsko-ukraińską była zbliżona do struktury zakupów podróżujących raz w miesiącu. Podróże Polaków raz i kilka razy dziennie miały relatywnie mniejszy wpływ na strukturę towarową handlu przygranicznego osób narodowości polskiej.

Uczestnicy handlu przygranicznego narodowości ukraińskiej (tab. 3) najczęściej w 2001 r. przyjeżdżali do Polski na zakupy raz w miesiącu (38,1%). Stanowili oni 39,4% przewożących przez granicę alkohole wysokoprocentowe, 37,7% przewożących papierosy, 33,3% niskoprocentowych alkoholów i 40,4% przewożących pozostałe towary. 1/3 spośród wszystkich uczestników handlu przygranicznego podróżowała przez granicę raz w tygodniu. Najwięcej osób spośród nich przewoziło papierosy (37,4% ogółu przewożących papierosy) i alkohole wysokoprocentowe (31,9%), w tym alkohole niskoprocentowe przewożone w bagażach stanowiły 29,7%, a przewożone z pozostałymi towarami 36,6%. Co piąty uczestnik handlu przygranicznego narodowości ukraińskiej podróżował przez granicę rzadziej niż raz w miesiącu. Przywozili oni do Polski alkohole wysokoprocentowe (23,6%) i niskoprocentowe (25,9%), papierosy (21,9%), a także pozostałe towary (17,5%). Podróże Ukraińców raz i kilka razy dziennie, miały relatywnie mniejszy wpływ na strukturę towarową handlu przygranicznego osób narodowości ukraińskiej.

Tabela 3. Częstotliwość podróży uczestników handlu przygranicznego narodowości ukraińskiej a przewożone przez granicę polsko-ukraińską towary w 2001 r.

Table 3. The frequency of trips made by Ukrainian cross-border shoppers and the commodities carried across the Polish-Ukrainian border in 2001

Częstotliwość przekraczania granicy/ Frequency of crossing the border	Zakupy towarów/Purchase of goods									
	alkohole powyżej 38%/alcohol above 38%		alkohole poniżej 38%/alcohol below 38%		papierosy/cigarettes		pozostałe/towary other goods		razem/total	
	liczba/number	%	liczba/number	%	liczba/number	%	liczba/number	%	liczba/number	%
Kilka razy dziennie/Several Times a day	–	–	1	0,9	–	–	–	–	1	0,1
Raz dziennie/Once a day	30	4,0	8	7,4	30	3,9	2	3,5	70	4,1
Raz w tygodniu/Once a week	239	31,9	32	29,7	277	35,7	21	36,8	569	33,7
Raz w miesiącu/Once a month	294	39,4	36	33,3	290	37,4	23	40,4	643	38,1
Rzadziej niż raz w miesiącu/Less frequently than once a month	176	23,6	28	25,9	170	21,9	10	17,5	384	22,8
Inne/Other	8	1,1	3	2,8	8	1,1	1	1,8	20	1,2
Razem/Total	747	100,0	108	100,0	775	100,0	57	100,0	1687	100,0

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Częstotliwość podróży uczestników handlu przygranicznego na pograniczu polsko-ukraińskim w 2011 r. była zróżnicowana w zależności od narodowości (tab. 4). Wśród obywateli Ukrainy

Tabela 4. Narodowość a częstotliwość przekraczania granicy na granicy polsko-ukraińskiej w 2011 r.

Table 4. Nationality and border crossing frequency at the Polish-Ukrainian border in 2011

Częstotliwość przekraczania granicy/ Frequency of crossing the border	Obywatele polscy/Polish citizens [%]	Obywatele ukraińscy/ Ukrainian citizens [%]
Ogółem /Total	100	100
Codziennie/Every day	3,7	5,5
Kilka razy w tygodniu/ Several Times a week	36,0	67,7
Kilka razy w miesiącu/ Several Times a month	44,8	21,7
Kilka razy w roku lub rzadziej/ Several times a year or less frequently	15,5	5,1

Źródło: opracowanie na podstawie *Ruch graniczny...2012*
Source: own study based on *Ruch graniczny...2012*

zdecydowanie dominowały osoby przyjeżdżające do Polski na zakupy kilka razy w tygodniu (67,7% populacji uczestników handlu przygranicznego). Co piąty uczestnik handlu przygranicznego narodowości ukraińskiej przyjeżdżał do Polski kilka razy w miesiącu (21,8%). Natomiast najrzadziej (codziennie) i najczęściej (kilka razy w roku lub rzadziej), podróżowało po około 5% badanych. Natomiast wśród uczestników handlu przygranicznego narodowości polskiej dominowały osoby wybierające się za granicę na zakupy kilka razy w miesiącu (44,8% populacji). Kilka razy w miesiącu na zakupy wybierało się około 1/3 ogółu uczestników handlu przygranicznego (36%). Najrzadziej odnotowywano podróże raz w tygodniu (3,7%) i kilka razy w miesiącu lub rzadziej (15,5%).

Tabela 5. Struktura towarowa zakupów dokonywanych w Polsce przez obcokrajowców w ramach handlu przygranicznego na pograniczu polsko-ukraińskim w 2011 r.

Table 5. Commodity structure of the purchases made by foreign cross-border shoppers in Poland in the Polish-Ukrainian border region in 2011

Wydatki/Expenses	Wartość zakupu towaru przez obywateli ukraińskich w Polsce [tys. zł]/Value of the product purchased by Ukrainian citizens in Poland [thous. PLN]	Udział danego towaru w ogólnej puli zakupów Ukraińców w Polsce/Share of the given product in the total volume of goods purchased by Ukrainians in Poland [%]
Zakupy towarów ogółem/ Total purchase of goods	3 083 702,6	99,0
Mięso i wyroby mięsne/ Meat and meat products	185 743,9	6,0
Warzywa, owoce i ich przetwory/ Vegetables, fruits and preserves	64 729,9	2,1
Pozostałe zakupy żywnościowe/ Other food-products	73 567,0	2,4
Odzież i obuwie/ Clothing and footwear	85 624,8	2,7
Artykuły do wystroju mieszkań/ Articles for decor of apartment	132 016,0	4,2
Materiały budowlane/ Construction materials	1 256 086,5	40,3
Sprzęt gospodarstwa domowego/ Household appliances	411 003,4	13,2
Artykuły radiowo-telewizyjne/ Audio-visual equipment	139 851,6	4,5
Środki czystości i kosmetyki/ Household detergents and cosmetic products	174 463,2	5,6
Części i akcesoria do środków transportu/ Accessories for transport vehicles	452 793,1	14,5
Pozostałe wydatki/ Other expenses	30 316,4	1,0
Wydatki ogółem/ Expenses in general	3 114 018,9	100,0

Źródło: jak w tab. 4

Source: see tab. 4

Obywatele Ukrainy w ramach handlu przygranicznego w 2011 r. (tab. 5) kupowali w Polsce najczęściej materiały budowlane (40,3% wartości ogółu zakupionych w ramach handlu przygranicznego towarów), zdecydowanie mniejsze znaczenie miał sprzęt gospodarstwa domowego (13,2%) oraz części i akcesoria do środków transportu (14,5%). Pozostałe grupy towarów rzadziej były przedmiotem zakupów w Polsce uczestników handlu przygranicznego narodowości ukraińskiej: mięso i wyroby mięsne – 6%, środki czystości i kosmetyki – 5,6%, artykuły do wystroju mieszkań – 4,2%, a pozostałe kategorie towarów były przewożone sporadycznie, jako nierejestrowane zakupy przez granicę z Polski na Ukrainę.

Uczestnicy handlu przygranicznego narodowości polskiej w 2011 r. najczęściej kupowali na Ukrainie paliwo (66,6% wartości zakupionych towarów). Istotne znaczenie dla Polaków miały również napoje alkoholowe (11,1%) i wyroby cukiernicze (7,5%). Pozostałe towary nabywali nasi rodacy zdecydowanie rzadziej (tab. 6). Na uwagę zasługuje relatywnie duży udział wydatków Polaków na Ukrainie na usługi (pozostałe wydatki – 4,6%).

Tabela 6. Struktura towarowa zakupów dokonywanych na Ukrainie przez Polaków w ramach handlu przygranicznego w 2011 r.

Table 6. Commodity structure of the purchases made by Polish cross-border shoppers in Ukraine in the Polish-Ukrainian border region in 2011

Wydatki/Expenses	Wartość zakupu towaru przez obywateli Polski na Ukrainie [tys. zł]/ Value of the product purchased by Polish citizens in Ukraine [thous. PLN]	Udział danego towaru w ogólnej puli zakupów Polaków na Ukrainie/ Share of the given product in the total volume of goods purchased by Poles in Ukraine [%]
Zakupy towarów ogółem/ Total purchase of goods	315 250,8	95,4
Warzywa, owoce i ich przetwory/ Vegetables, fruits and preserves	3 693,1	1,1
Wyroby cukiernicze/Confectionery	24 945,9	7,5
Kawa, herbata, kakao i napoje bezalkoholowe/ Coffee, tea, cocoa and non-alcoholic	8 114,2	2,5
Pozostałe zakupy żywnościowe/ Other food products	2182,6	–
Napoje alkoholowe/Alcoholic drinks	36 825,0	11,1
Wyroby tytoniowe/Tabacco products	10 162,0	3,1
Odzież i obuwie/Clothing and footwear	5 809,4	1,8
Artykuły do wystroju mieszkań/ Articles for decor of apartment	1 915,8	0,6
Części i akcesoria do środków transportu/ Accessories for transport vehicles	607,1	0,2
Paliwo/Fuel	219 984,4	66,6
Pozostałe artykuły nieżywnościowe/ Other non-food products	1011,3	0,3
Pozostałe wydatki/Other expenses	15 257,6	4,6
Wydatki ogółem/Expenses in general	330 508,4	100,0

Źródło: jak w tab. 4

Source: see tab. 4

Wnioski

Na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, że występują wyraźne różnice pod względem intensywności podróżowania między uczestnikami handlu przygranicznego w zależności od narodowości. Ukraińcy w 2001 r. najczęściej podróżowali raz w miesiącu, natomiast Polacy rzadziej niż raz w miesiącu. Natomiast w 2011 r. uczestnicy handlu przygranicznego narodowości ukraińskiej najczęściej podróżowali kilka razy w tygodniu. Osoby narodowości polskiej najczęściej uczestniczyły w handlu przygranicznym kilka razy w miesiącu. W 2001 r. uczestnicy handlu przygranicznego najczęściej odbywający podróże transgraniczne w celu dokonania zakupów, niezależnie od narodowości i częstotliwości podróżowania, przewożyły przez granicę polsko-ukraińską alkohol wysokoprocentowy i papierosy. W 2011 r. dominującym towarem kupowanym przez uczestników handlu przygranicznego narodowości ukraińskiej w Polsce były materiały budowlane. Polacy zajmujący się handlem przygranicznym przywozili z Ukrainy głównie paliwo. Najważniejszym czynnikiem wpływającym na zakres i natężenie handlu przygranicznego na pograniczu polsko-ukraińskim były różnice cen.

Literatura

- Badanie obrotu towarów i usług w ruchu granicznym na granicy zewnętrznej Unii Europejskiej na terenie Polski w I kwartale 2010 roku*, 2010: Urząd Statystyczny w Rzeszowie, Rzeszów.
- Powęska H. 2008: *Cross-border shopping in Poland in the early 21st century*, Oeconomia ACTA 7.
- Powęska H. 2011: *Struktura towarowa handlu przygranicznego na pograniczu polsko-ukraińskim*, Roczn. Nauk. SERiA, t. XIII, z. 2, s. 371-376.
- Ruch graniczny oraz przepływ towarów i usług na granicy polsko-ukraińskiej w 2011 r.* 2012: Rzeszów, Informacje i opracowania statystyczne, Urząd Statystyczny w Rzeszowie, GUS.

Summary

In the Polish-Ukrainian border region, in both 2001 and 2011, clear-cut differences were reported in the frequency of visits of cross-border shoppers depending on the nationality: Ukrainian citizens travelled across the border to do their shopping much more often than Polish citizens. In 2001, irrespective of nationality and the frequency of travels, high-proof spirits and cigarettes were the items carried across the border most frequently. In 2011, the major commodities purchased by Ukrainian citizens in Poland were building materials, while Polish cross-border shoppers brought mainly fuel from Ukraine. Price differences were the major factor affecting the frequency of travels and the commodity structure of cross-border trade in the Polish-Ukrainian border region.

Adres do korespondencji
dr Halina Powęska
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Wydział Nauk Ekonomicznych
Katedra Polityki Europejskiej, Finansów Publicznych i Marketingu
ul. Nowoursynowska 166
02-787 Warszawa
e-mail: halina_poweska@sggw.pl